

ДРАГОМИР ВУЛИЧИЋ (Никшић)

УЗ ПРОБЛЕМАТИКУ ЈЕЗИЧКОГ НОРМИРАЊА ПУРИЗАМ, ЛИБЕРАЛИЗАМ ИЛИ КРИТЕРИЈУМ ЈЕЗИЧКОГ ОДАБИРАЊА

Овом и овако формулисаном темом омеђена је изванредно сложена и изнад свега комплексна проблематика, којој ми и у овој прилици приступамо са сасвим скромним претензијама: с једне стране, да изнесемо само неколико мисли које би можда могле бити од користи у њеном даљем научном разматрању, а с друге стране – и то је оно што је особито важно – приступамо јој са жељом да и ми учинимо подстицај да се о њој почне управо комплексније и у свјетлу ширих перспектива расправљати на страницама наших стручних часописа и других гласила, особито на страницама никшићког стручног часописа *Ријеч*, који је с правом узео као једну од својих основних оријентација његовање ваљаног и правилног језичког израза. Ово се показује тим прече што се пред нама показала и објелоданила реалност: правописно нормирање језика у Црној Гори. Ваљда научне институције ове Републике морале би имати и свој дециднији и научно заснован став о том језичком изразу, да не кажемо језику, јер нас то, чини нам се, доводи у Црној Гори у већу заблуду него два, односно три правописа. Уосталом, треба искрено рећи да смо данас више преокупирани писањем бројних правописа него његовањем *језичке културе*, његовањем *језичког израза* на свим нивоима комуникације. Не кажемо да и израда ваљаних правописа не доприноси свему томе, али морамо видјети и шта и како се ради на другим странама, у другим земљама. Наиме, други народи баве се интензивним проучавањем структуре језичког израза, цијели тимови стручњака освјетљавају поједине проблеме из историјскојезичких перспектива, прате оно што претражава у језику и, провлачећи се између новијих језичких творевина и слојевитости, на дијахроном плану налазе томе што претражава коријене у већ одавно тмином заодјенутој прошлости итд. А хтјели то или не, све ово морамо

и ми претходно проучити и проучавати, о свему овом морамо много тога знати да бисмо се успјешно бавили одређеном језичком политиком, ако је већ потребно да се изричито и особито и тим послом бавимо.

Расправљање о *јуризму*, *либерализму* и *одабирању у језику* нити је ново, нити ће – највјероватније – икад бити и завршено. Откад постоје људи су бирали свој израз, свеједно да ли је он био мимика или ријеч, и данас га у свакодневной комуникацији бирају, па чак и онај сасвим нешколован човјек ће рећи: „Могао си то и љепше казати!” Али, да не поједностављујемо ствари, хтјели смо рећи да и стручне језичке расправе о овој проблематици датирају одавно, – наравно, датирају одавно и код нас. Нема сумње да би било корисно кад би се у историјској перспективи српског језика дала на једном мјесту сумарна анализа шта је у ком периоду сматрано из овог комплекса питања добрим, а шта је осуђивано, али ми смо у овој ситуацији и прилици сасвим далеко и од могућности и од помисли да то учинимо. Задржаћемо се, прије свега, на ономе што се данас, свјесно или несвјесно, наслања на *јуризам* или *либерализам*, односно на неке елементе који су изван ваљаног језичког одабирања. Јер, нашу данашњу стручнолингвистичку стварност добрим дијелом карактеришу, као што смо већ рекли, настојања и извјестан вид активности на плану нормирања, као и настојања да се одабере, издвоји и верификује оно што је „домаће”: што је „само наш израз”, „наша синтаксичка конструкција” и сл.

Сва претходно поменута настојања, у сваком случају, не би ни сметала да се не ослањају на те потпуно по својој природи супротстављене релације: *јуризам* – *либерализам* (наравно, у језику). А кад се има та чињеница у виду, нормално је и логично што се поставља питање: *зашто и како до тога долази?* – Мислимо да није тешко наћи и одговор. На једној страни, брига о језику почесто може да се заснива на *субјективностима*, на *расположењу* ове или оне врсте, на *жељи, укусу* (често неизграђеном, више или мање изграђеном и сл.). Разумљиво, у том случају је сасвим отворен правац за излазак на колосијек *јуризма*. На другој пак страни, врло често човјеку „отврдне” слух или наступи клонуће *пред језичком стихијом*, тако да му у језику постане *све мдгуће* и *све је добро*, особито ако се масовно употребљава, а то онда није ништа друго него *либерализам* у својој најдрастичнијој форми. На овом мјесту добро би било поменути да је лијеп примјер за то служење, односно употреба (и)јекавских гласовних облика у свим врстама комуникација у Црној Гори, без обзира на историјскојезичке верификоване узусе рефлексâ јата у српском језику.

Али, када говоримо о *јуризму*, морамо, прво, рећи да нисмо сасвим сигурни да нас неће неко од пуриста оптужити што се мјесто те ријечи (којој је у основи лат. *purus* „чист”) не служимо ријечју *чистиунство*. Нема сумње да ће онима који теже да „дословно” очисте језик од „непотребних” туђих ријечи та ријеч ништа мање сметати од, рецимо, ријечи *абажур* (мј. *сјенило*), *пункт* (у значењу „одређено мјесто”, мј. *тачка*), *фрижидер* (мј. *хладњак*), *локација* (нпр. за стан, мј. *мјесто*), *ортодоксан* (мј. *прави*,

истинић), радикалан (мј. *корјенић*, *поћун*, *ћемељић*) итд. Изгледа да су пуристи најосјетљивији на посуђенице лексичке, било из лексике других језика, било из варијанте истог језика. Зато ћемо овдје задржати мало пажњу и на том питању.

Како је и одраније добро уочено, основни показатељ развијености једног језика јесте *лексика*. Тако језици савремених цивилизованих народа имају богат лексички фонд, који одражава развитак и степен човјекових достигнућа у најразличитијим областима: у техници, науци уопште, друштвено-политичком животу, култури итд. Међутим, треба имати на уму и чињеницу да су путем два основна канала – путем цркве и науке – у своје вријеме грчке и латинске ријечи доста широко улазиле у поједине језике, особито у европске језике, па и у српски. Тако се стварала на лексичком материјалу тих језика, а дјелимично и на арапској лексици, тзв. *интернационална лексика* и *интернационална терминологија*. Наравно, та терминологија се доцније употпуњује терминима и из других језика: на примјер, музичком терминологијом из италијанског, спортском терминологијом из енглеског, техничком терминологијом данас особито наглашено такође из енглеског итд. Та интернационална лексика и терминологија данас је стабилна готово у свим цивилизованим језицима, па и у српском језику.

Али, туђе ријечи и изрази долазили су у поједине језике и приликом језичких додира и контаката, или пак на друге начине. Тако у лексици свих језика налазимо, негдје више а негдје мање, ријечи које су у односу на одређени језик туђице. Како рекосмо, томе особито доприносе разноврсни додири и могући утицаји, и то како у прошлости тако и данас. Наравно, има и у српском језику туђица немали број. Особито их је много придошло из источних језика, и то у различитим временским периодима, па их данас с разлогом дијелимо на: 1) позајмице из османског језика – *османизми* и 2) позајмице из осталих језика турске језичке породице – *иурцизми*. Дакако, османизма има у нас знатно више него турцизама, јер се ради о директним контактима османског језика са српским. А кад већ говоримо о позајмицама из турског, онда је врло корисно подсјетити се да и турски и персијски језик у својој лексици имају 70-80% позајмица из арапског.

Међутим, у српском језику доста је велики фонд лексема чије коријене налазимо у другим породицама језика, особито у романским језицима – кад је ријеч о црногорским приморским, црногорским говорима источнохер-цеговачког типа, па и осталим црногорским говорима, што је, опет, сасвим нормално с обзиром на додире и низ других околности. Нарочито је доста посуђених лексема за означавање дијелова одјеће, посуђа, различитих алатки и сл.

Прије него што покушамо дати одговор на питање: како схватити ове туђице и како се односити према њима? – само да поновимо већ претходно казано да позајмице нису некакав спецификум нашег језика и

да тога има и у другим језицима. Познато је, на примјер, да је енглески језик у периоду XIII–XIV в. из француског и неких других језика примио 60–70% лексичког фонда, као и да су ирански језици учинили изванредно велики утицај на древне језике са писаном традицијом – арменски и грузијски. И уопште, било би тешко наћи било који језик без лексемских или других инфилтрата, што је, мислимо, и природна ствар. Јер, као што добро рече Серебренников: „Ни один язык мира не развивается под стеклянным колпаком. Внешняя среда непрерывно на него воздействует и оставляет довольно ощутимые следы в самых различных его сферах”¹.

Данашње вријеме заправо најбоље илуструје колико је потреба у смислу комуникације важан чинилац у том цијелом језичком комплексу „циркулирања”. Осјећај потребе да се што боље изнијансирају називи предмета, појава и сл. у смислу постизања прецизности и боље обавијештености у свакодневној комуникацији – условљава да се у језичку архитектуру једног језика унесе и туђи елементи, наравно они који се могу уклопити у његову природу израза, у његове законитости и норме. Зато не треба због тога очајавати, – и сам језик се својом природом, својим властитим изразом опире страним утицајима и наносима. То најбоље потврђује можда и примјер српског језика. „Иако је наш језик био изложен толиким туђинским утицајима, он је као неким великим и моћним жрвњем млео туђе елементе, тако да је ипак и по особинама гласовним, и акценатским, и нарочито синтаксичким остао један од најизворнијих и најсловенских словенских језика”².

Али, пуристи мало држе до свега претходно реченог, они иду и даље у свом чистунству, па им сметају, на примјер, и ријечи као што је, рецимо, лексема *увјеш*, коју су проглашавали изразитим обиљежјем западне варијанте, што многи и данас чине, а превиђају да је ту ријеч још у XIII вијеку употребљавао краљ Стефан Првовенчани, као и то да се она употребљавала и употребљава се и данас на далеко ширем српско-хрватском подручју него што је западна његова варијанта. И не само то! Уска логика и одсуство контакта са теренима и живом говорном ријечју у српским дијалектима или барем са рјечницима, одсуство слуха да се чује добар урбани говор у различитим стиливима, недостатак приснијег контакта са писаном ријечју наших истакнутих писаца и још ко зна колико других сличних недостатака – дакле, све то доводи пуристе дотле да расуђују и закључују како, на примјер, конструкција *на шелефону* није добра, па предлажу *крај шелефона*³, иако је о томе већ било ријечи, и то

¹ В.А. Серебренников. *Об относительной самостоятельности развития системы языка*. Москва, 1968, стр. 40

² А.Белић. *Српскохрватски књижевни језик* (наставак). – Наш језик, Београд, 1932, I, св. 2, стр. 37.

³ Видјети о томе сасвим исправно резонување Ј. Баотића у чланку *Логика без пресудног значаја*. – Ослобођење, 23. април 1976, стр. 11.

подавно, са лијепим поређењем конструкција *био сам на ријеци – на телефону сам*⁴.

Сјећам се, слично овоме, својевремено жалили су се неки у сарајевским гласилима како је у Босни и Херцеговини мал' те не истјеран географски апелатив (општи назив) *оџок* и замијењен са *осџрво*, да је „по сваку цијену” *жаруља* замијењена *сијалицом*, *крух – хљебом*, *срејно* са *срејно*, *ухо* са *уво*; многима су, опет, сметале ријечи *ниво*, *шлас* итд., и томе слично. Као што се види, по мишљењу многих, то „насиље” није рађено само у домену лексике. Не поричући да таквих „интервенција” вјероватно има, желимо подсетити још једанпут да се ипак само таквим спољним дјеловањем на говор и језик не постижу особито брзо ефекти. Колико дуго, на примјер, покушавамо „истјерати” из језичког израза наше средине конструкције: *говориџи њо њиџању*, *у вези џога*, *користиџи џрилику* и њима сличне, јер су стране нашем језику и његовој природи, па у томе ипак не успјевамо!

Језик има своје унутарјезичке законитости и свој развитак. Коначно, како би рекао професор Белић, значајно својство сваког језика јесте *његова џприрода*, и то је оно што уистину треба у свим овим пословима увијек имати у виду. А природа се даље повезује са његовом *функцијом*, јер – као што је добро познато – језик ван функције не постоји. Али, о овоме ће и мало доцније бити ријечи. Уосталом, познато је да ријечи и форманти почесто застаријевају; неке се ријечи просто занемарују, неке пролазе кроз нова семантичка прилагођавања и заодијевања, неке примају нове граматичке облике. У крајњем свом виду све би се опет свело на одавно познату мисао: људи развијају своју материјалну производњу, а заједно или у вези с том активношћу развијају своје мишљење и продукте свога мишљења. „Поэтому внедрение новых понятий влечет за собою появление новых терминов или семантическую смену прежних”⁵. И тако непрестано: „Језик, као богата шума, отреса лишће, наравно, и заодева се новим, ... занављају се гране и зеленило”, како би рекла Исидора Секулић.

Идући још даље и проматрајући цијелу ову проблематику на још ширем плану размицања згуснутих застора на пуристичким окнима, могли бисмо поновити и на овом мјесту једну добру мисао казану још прије скоро тридесет година: „<...> наша стручна дјелатност треба да се све више ослобађа *своје џрилијељености* за узине *свога изражајног тла*, своје (само своје) изражајне традиције”⁶. Ова мисао би се можда могла и лоше схватити и интерпретирати ако се добро не прочита и ако се не уклопи у прави контекст ауторових размишљања. Ријеч је о *стиручној дјелатности* коју често може да карактерише расуђивање из „узине свога изражајног тла”. А просуђивање „само њо својем осјећању”, „њо

⁴ Ј. Вуковић. *Сџабилности и несџабилности њојединих грамаџичких категорија и иновација у језику*. – Радови Академије наука и умјетности БиХ, књ. XXX, Одјељење друштвених наука, књ. 10, Сарајево, 1966.

⁵ И.И. Мещанинов. *Проблемы развития языка*. Ленинград, 1975, стр. 31.

⁶ Ј. Вуковић. Нав. дјело, 43.

својој глави”, по некаквој логици и законима униформности и економичности (наравно, економичности схваћене у смислу, рецимо, да мјесто два пара африката узмемо један, или пак да мјесто *нисам* и *нијесам*, које је врло фреквентно на широком подручју српског језика, узмемо само *нисам*) – често, врло често, да не кажемо увијек, одводи на странпутице и право кривим закључцима. У процјењивању ријечи, облика ријечи и израза мора се полазити од поузданих критеријума, а не од субјективних процјена и расуђивања одока.

У досадашњем излагању покушали смо у општијим цртама омеђити нека обиљежја и полазишта пуриста и пуризма у језику. Међутим, као што је већ речено, сасвим су друкчија полазишта оних који се залажу за *либерализам* у језику. То је, рекли бисмо, сасвим супротан пол на тој релацији чистунства и болећивости према језику, с тим што бисмо у овом случају могли, на жалост, констатовати да су оба пола негативна. Наиме, присталице либерализма најчешће као основни критеријум када се одређује норма узимају *масовност*. Они прихватају без резерве и страни израз, без обзира на то да ли ми у нашем језику имамо чак и љепши, само ако се масовно употребљава, или пак ако је тако „модерније” рећи (данас је особито популарно *дизајн, дизајнер, конџејнер, еркондишн, џублик релејшн* и сва поплава других англијских инфилтрата и сл.). Исто тако, њима нису туђе ни конструкције које не подноси природа српског језика, сматрају да је „улудо” говорити о погрешности конструкција: *чесћо љуша, корисћим љрилику, љтражили су да их се слуша, код мјерења* (приједлог *код* с обликом генитива глаголских и других именица у служби означавања времена), *за извадићии зуб* (инфинитив с приједлогом) итд. Иде се чак и дотле да се налази оправдање за двосложне замјене јата и тамо гдје јат није било дуго, да се прихвати у неким случајевима и најновије јотовање итд., итд.

Када се имају у виду двије претходно оштро супротстављене тенденције, у основи својој – како рекосмо – обје негативне, сасвим логично се намеће *критеријум језичког одабирања*, и то и у случајевима када се ради о оном што долази са стране и када је ријеч о ономе што нуди слојевит домаћи израз. А да би се могло вршити ваљано језичко одабирање, треба изграђивати слух и укус за језички израз и осјећај за језик уопште. Јер, *љрећјеран љуризам*, нема у то никакве сумње, *сиромашии* и *сасушује језички израз*, исто као што и *љрећјеран либерализам* сасвим *сигурно нарушава језички систем* и *љприроду једног језика*. То је ваљда једна од првих ствари које мора имати у виду сваки онај који се упушта у језичке послове ове врсте и који жели да се служи ваљаним језичким изразом.

Било би вјероватно корисно у вези с овом проблематиком указати и на чињеницу да често до застрањивања на једну или другу страну при разматрању појединих лексема, појава и конструкција долази и због тога што се „од стабла не види шума”, тј. што се разматрање о појединим појавама не уклапа у цјеловит језички систем. А то су абецедни предуслови и полазишта којима нас учи дијалектика. Сјетимо се Лењинове мисли из записа *К вопросу о диалектике*: „<...> отдельное не существует

иначе как в той связи, которая ведет к общему. Общее существует лишь в отдельном, через отдельное. <...> Всякое отдельное тысячами переходов связано с другого рода отдельными (вещами, явлениями, процессами) и т.д.”⁷. Овим се само потврђује мисао коју већ безброј пута препричавамо: *да је језик сисџем знакова*, или да мало проширимо ту мисао и пренесемо на план науке о језику: „... językoznawstwo jest działem pod każdym względem najważniejszy i najtrudniejszy, największy i najcenniejszy”⁸. Према томе, лингвист мора сваку појединост проматрати у ширем контексту и о њој расуђивати у свјетлу комплексности тог сложеног система знакова. Ко није у могућности тако да чини, може размишљати о језику, и добро је да у свакој прилици размишља, али не може одлучивати о језичким питањима. Схватимо већ једном да је више него илузорно вајкати се и тврдити како неко ову или ону ријеч „прогони” из употребе, како ову или ону синтаксичку конструкцију насилно избацује. Имајмо у виду, као примарно, онај природни ток и његове импурсе у језику, не будимо склони да у свему видимо одвећ велике, рекли бисмо, предимензиониране утицаје екстралингвистичких фактора, и то из простог разлога што само друштво, „... носитель данной речи, создает в ходе истории свои потребности и свое понимание окружающей действительности, что отражается в языковой структуре, в ее идеологической и формальной сторонах. То чего конкретный носитель речи, племя, народ, нация, себе не представляют, того и нет в языке”⁹ (подвлачење наше, – Д.В.). И уистину и нема! Јер, ако језик, као цјелина схваћен, не постоји ван функције, логично је да не могу ван функције егзистирати ни његове појединости. Зато се намеће као изузетно наглашена потреба да се језик у цјелини, као систем, и у појединостима научно поима само у свјетлу своје *разуђене функционалности*. „Функция языка как научное понятие есть практическое проявление сущности языка, реализация его назначения в системе общественных явлений, специфическое действие языка, обусловленное самой его природой, то без чего язык не может существовать, как не существует материя без движения”¹⁰ (подвлачење опет наше, – Д.В.).

Кад је ријеч о функцији језика, онда се, свакако, морају имати у виду и његове форме реализације у појединим стиливима. Статистичко праћење и констатовање релевантних обиљежја језичког израза у појединим сферама и срединама општења дало је повода В.А. Аворину да „извуче” следећих дванаест „сфер общения”¹¹: 1. сфера привредне активности, 2. сфера друштвено-политичке активности, 3. сфера свакидашњице, 4. сфера организоване школе, 5. сфера умјетничке литературе, 6. сфера масовних информација, 7. сфера „умјетничког” дјеловања (филм, концерти, спектакли и сл.), 8. сфера усменог народног стваралаштва, 9. сфера науке,

⁷ В. И. Ленин. *Философские тетради*. Москва, 1969, стр. 318.

⁸ L. Zawadowski: *Lingwistyczna teoria języka*. Warszawa, 1966, стр. 7.

⁹ И. И. Мещанинов. Нав. дјело, стр. 31.

¹⁰ В. А. Аворин. *Проблемы изучения функциональной стороны языка*. Ленинград, 1975, стр. 34.

¹¹ В. А. Аворин. Нав. дјело, стр. 76–77.

10. сфера свих видова администрације, 11. сфера личне преписке и 12. сфера религиозног обреда.

Избјегавајући разматрање и осврте на то колико су предочена разграничења добро учињена, јер се разграничења на овом плану могу правити, и прављена су, и друкчије, скрећемо пажњу и апострофирамо само изванредно важну чињеницу да она довољно опомињу колико човјек који се упушта у расправе око нормирања језика мора бити комплексно обавијештен о језику у свим сферама и на свим нивоима комуникације ако жели избјећи пуризам и сасушивање језичког израза, на једној, и либерализам, односно нарушавање система и природе језика, на другој страни.

Али, то је само једна страна овог уистину комплексног проблема. Јер, ствари постају далеко сложеније ако се ова проблематика проматра у још ширем контексту стручно-функционалног јединства језика. Наиме, када се изучава језичка ситуација сваког народа у сваком периоду његове историје, мора се – како опет добро Аворин истиче¹² – пажња усмјерити на следећа ч е т и р и изванредно важна момента:

1) *друштвени услови функционисања језика* (под чим се овдје подразумева: степен друштвено-економског развитка, степен етничког развитка, степен политичког развитка, степен културног развитка, бројност и комплексност, те етничко окружење);

2) *средина*;

3) *сфера* или, боље речено, *реализација језика у различитим сферама – стилу*;

4) *основне форме постојања језика* (дијалекатска, /коине/, литерарна у два своја вида: усмена и писана).

Хтјели смо намјерно скренути пажњу на потребу комплексног освјетљавања језичке проблематике прије него што се упутимо на опасне стазе нормирања одређених ствари у језику, одбацивања једних или прихватања других.

Али, треба рећи и још једну истину: не знамо зашто, али многа језичка питања, још поодавно јасна, изнова се замагљују и непотребно компликују, тако да се у тим непотребним новоствореним усложњавањима губимо. Не остаје нам довољно времена и снаге да се посветимо његовању и развијању доброг језичког осјећања на ширем плану, не остаје нам довољно времена и воље за истицање и афирмацију онога што је у језику уистину лијепо. „Јер књижевни језик наш – наша је заједничка душа“, написало је Уредништво Нашег језика давне 1932. године¹³. И ако је то тачно, а јесте, онда језик треба оплемењивати, његовати. У различитим

¹² В. А. Аворин. Нав. дјело, стр. 121.

¹³ Наш језик, Београд, 1932, I, св. 4, стр. 98.

дијеловима и крајевима нашег језичког подручја има сјајних језичких елемената којима треба освјежавати овај наш дозлабога већ клишеирани урбани израз. Зато треба настојати да се на најсрећнији могући начин споји тај непресушни народни извор са језичким изразом у свим видовима писане ријечи и културнијег (можда боље: култивисанијег) саобраћања. Јер, како рече Меша Селимовић: „Развитак језика разликује се од културе језика. Језик се развија природним путем (изузев ако се не врши насиље над језиком, – прим. Д.В.), упоредо са развијањем свих области живота. Култивисање језика бива писаним путем (овдје морамо приметијети: *и не само „писаним џуштем“*, – прим. Д.В.), свјесно. <...> Развијањем језик се преиначава, мијења; култивисањем језик се утврђује и оплемењује. Уочавајући степен развитка, при култивисању треба настојати да се сачува снага и устројство језика у цјелини <...>”¹⁴. Ваља рећи да ми о свему томе премало водимо рачуна. А на другим странама ипак о томе и те како озбиљно се пише. Прије петнаестак година прочитали смо у сарајевском „Одјеку” превод (на жалост, није речено одакле!) под насловом *Девалвација језика*, гдје је недвосмислено апострофирано да се брига око енглеског језика у Америци не може и не смије свести на очајавање шачице педаната. Додајмо само то: брига око језика у свакој земљи не би се смјела свести на шачицу оних што очајавају над некултуром у језику и девалвацијом језичког израза.

Али, биће поучно указати на још покоју мисао из тог поменутог редакцијског чланка. „Неке лингвистичке пуританце” – стоји у том преводу – „брину једино сленг и неологизми који су, у ствари, одраз живота једног језика. *Сиварна ојасносћ је, међуџим, нешћо ново и кобно: индиференћносћ према језику, девалвација која га чини бескрвним и бесћојребним*” (подвлачење наше, – Д.В.). И док се и у Америци професори језика међусобно оптужују: универзитетски професори окривљују средњошколске, средњошколски окривљују професоре нижих школа, а даље сви породицу (дакле, ситуација дословно као наша!), редакцијски чланак констатује опет готово идентичну ситуацију као и код нас: да се улога професора енглеског језика у Америци усмјерила на упознавање својих слушаца са литературом на рачун елементарног описмењавања. „У сваком случају” – каже се на крају тог изврсног коментара – „чудно је да се у једној снажној, експанзионистичкој култури, каква је америчка, тако немарно односи (ваљда: *односе!* – Д.В.) према језику. Не ради се само о промјенама, лингвистичким иновацијама, са једне, и наметљивим коректностима, са друге стране. Ради се о сиромашењу језика, о сиромашењу у изразу и значењу. *А кад слаби језик, слаби и цивилизација, јер језик једног народа – то је његова цивилизација*” (подвлачење у цијелости наше, – Д.В.).

Већ смо готово и заборавили да нас је и наша Исидора Секулић готово истим ријечима опомињала, да нам је то исто још давно рекла,

¹⁴ М. Селимовић. *Из рајна за језик и књижевност*. – Живот, Сарајево, 1964, бр. 11–12, стр. 21.

само на нешто друкчији начин: наиме, упозоравала нас је да су *говор и језик културна својства народа*. Уосталом, то и јесте тако. Сјетимо се: још у старој индијској философији, у философији *Уџанишадама*, речено је да је „говор у човјеку сабирно мјесто свих сазнања”. Ето, зато писменост повезујемо са богаћењем људских сазнања, зато се залажемо за изграђивање језичког слуха, за изграђивање здравог и ваљаног осјећања за језик, а ако то постигнемо, најбољи нормативни узус у избору језичких средстава биће *кријтеријум језичког одабирања*, било да се ради о усменој комуникацији или о писаној ријечи.

Dragomir VUJIČIĆ

PURISME, LIBÉRALISME OU PRINCIPE DU CHOIX LINGUISTIQUE

Resumé

L'auteur a arrêté l'attention sur ce qu'aujourd'hui dans les activités linguistiques, théoriques et pratiques, consciemment ou inconsciemment, s'appuie sur le purisme ou le libéralisme (dans la langue), c'est-à-dire sur les éléments qui sont hors du choix valeureux linguistique. Il s'occupe de la formation de l'oreille linguistique, de la formation du sentiment sain et valeureux pour la langue et de la formation de la culture linguistique. Si l'on se fait le sentiment valeureux pour la langue, alors la meilleure condition normative dans le choix des moyens linguistiques serait *le critère du choix linguistique*, soit qu'il s'agit de la communication narrative soit de la parole écrite.